

роботою Юнацької секції Одеського відділення Всесоюзного астрономо-геодезичного товариства, читав численні публічні лекції [3].

Отже, наукова діяльність І. С. Астаповича в окремі періоди його життя була тісно пов'язана з Одеським університетом і справила значний вплив на розвиток наукових досліджень ОАО в галузі метеорної астрономії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Астапович И. С.* Метеорные явления в атмосфере Земли. М.: Физматгиз, 1958. 640 с.
2. *Герентьева А. К., Чурюмов К. И.* Жизнь и научная деятельность профессора астрономии Игоря Станиславовича Астаповича (1908-1974). *Вісник Астрономічної школи.* 2011. Т. 7., №2. С. 294–303.
3. *Смирнов В. А.* Профессор И. С. Астапович – исследователь метеорных явлений. *Страницы истории астрономии в Одессе.* 1995, ч.2, Одесса, С.40-52.
4. Годовые отчёты о научно-исследовательской работе за 1960-1962 годы. *ГАОО (Государственный архив Одесской области).* Ф. р-1782. Оп. 2. Д. 44. 75 л.
5. Отчёт ОАО о научно-исследовательской работе за 1961 год. *ГАОО.* Ф. р-1782. Оп. 2. Д. 99. 27 л.

ДОСЛІДЖЕННЯ КАЛЕНДАРІВ МАТЕМАТИКА ТА ОБЧИСЛЮВАЧА ХІХ СТОЛІТТЯ Я.П. КУЛИКА

Гуда В.С. Лісковець С.М.

Луцький національний технічний університет

e-mail: lissds09@ukr.net

Діапазон наукового доробку математика українського походження та відомого обчислювача 19 століття Я.П. Кулика (1793–1863) достатньо широкий та різноплановий. Роботи вченого, присвячені окремим питанням теорії чисел та алгебри, фізики, механіки та астрономії, склали помітний внесок в історичний розвиток природничих наук.

Окремого дослідження заслуговують календарі талановитого обчислювача. Я.П. Кулик багато років опрацьовував астрономічну частину «Календаря літочислення». В 1831 р. вперше з'явився «Тисячолітній календар» (255 сторінок) [1], який перевидавався багато разів. Титульна сторінка праці зазначає, що це корисна книжка для історіографів, дипломатів, суддів, адвокатів, сільських священників і взагалі для тих, хто цікавиться манускриптами, історичними книжками та документальним підтвердженням хронологічних дат. В календарі серед різноманітного інформаційного матеріалу та таблиць автор розмістив в алфавітному порядку список святих, в першу чергу тих, які були відомі до 1603 р., а також тих святих середньовіччя, яких можна визначити із старих архівних документів. В передмові Кулик зазначив, що достовірності приведених даних була приділена велика увага.

«Тисячолітній календар» користувався великою популярністю, його інструкції до зміни обрахунків часу були зрозумілими та детальними, характеризувалися ясністю та зручністю. За словами автора, «...додатки до таблиць стануть у пригоді хронологам та комерсантам, оскільки інструкції до зміни їхніх обрахунків часу на даний момент не є достатніми і навіть у найновіших

хронологічних роботах вимагають уточнення, щодо застосування» [2]. До інструкцій, які були достатньо доступними, автор запропонував ще й низку таблиць, використання яких передбачало отримання кінцевих даних без додаткових підрахунків.

У першому виданні «Тисячолітнього календаря» крім інформації за допомогою таблиць, списків, коментарів Кулик представив багато матеріалу, який має історико-пізнавальний характер. Так, автор описав ознаки високосного року, період визначення григоріанського календаря різними державами, дав ґрунтовне пояснення юліанського та григоріанського підрахунку часу. Зміст календаря має такі теми: правила визначення Пасхи; непостійні (ті, які не є в числі) свята двох календарів; пости двох календарів; припущення щодо народження Ісуса Христа; визначення григоріанських символів неділі; визначення григоріанської епакти та Пасхи; обчислення фаз Місяця і затемнення.

Серед таблиць, представлених у першому виданні «Тисячолітнього календаря», є такі: григоріанська Пасха з 1853 року до 5000 після Христа; питання вирахування Пасхи на 9000 років; фази Місяця і затемнення.

У подальших виданнях тисячолітніх календарів Я.П. Кулик детально описав особливості єврейського календаря. На замовлення та кошти Чеського Товариства Науковців у 1861 р. з'явився «Die Jahresformen der christlichen Zeitrechnung» («Календар християнського літочислення») [3]. Хронологічно впорядкований список усіх свят християнської церкви називають християнським календарем або християнською формою року. Складанням саме таких календарів займався Кулик протягом багатьох років, провівши значну хронологічну роботу.

У «Календарі християнського літочислення» автор описав історію святкування найважливішого за християнськими традиціями свята року – Пасхи. Кулик створив популярний пасхальний календар від 800 до 1940 р., причому з 1583 р. вказується день Пасхи за новим і за старим стилями. Для того, щоб визначити день, місяць і тиждень конкретного «рухомого» чи «нерухомого» свята, потрібно подивитися лише в християнську форму календаря. Для визначення конкретної дати, на яку припадають свята, що є не в числі, автор створив окремий алфавітний список. Кулик склав також упорядкований список всіх святих християнської церкви, описав пояснення до пасхальної таблиці та зв'язок із християнською формою року, подав перелік святкових днів, які належать до окремих днів року, згідно юліанського та григоріанських календарів.

Чимала кількість таблиць Кулика характеризуються оригінальністю та нетрадиційним підходом. З однієї сторони – це бажання автора привернути увагу та зацікавити читача, з другого боку – це свідчення обдарованості та прояв творчості самого автора.

В своїх календарях Яків Кулик розробив низку цікавих таблиць, які несуть інформацію про ті, чи інші дати, дні, роки. Наприклад, дуже компактною є таблиця, за якою можна швидко з'ясувати, яким днем тижня буде будь-яке число місяця. В такій таблиці розміщуються лише назви місяців разом із кількістю днів у цьому місяці, кількість днів від початку року та залишок цієї суми при діленні на повну кількість тижнів. Дані таблиці для визначення днів тижня для різних років залишаються незмінними, потрібно лише вказати, яким днем тижня був перший день нового року. Це означає, що умови визначення днів року за даними таблицями залишаються незмінними, тобто дієвість таблиць збереглася і по нині.

Календарі, створені відомим математиком-обчислювачем, стали актуальними та задовольняли потреби широких верств населення. Завдяки тому, що в календарях розміщена достовірна інформація, зручні та прості в користуванні таблиці, зрозумілі коментарі та інструкції «Тисячолітні календарі», «Календарі християнського літочислення» Кулика заслужено користувалися попитом та популярністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Kulik J.P.* Der tausendjährige Kalender. / J.P. Kulik Prag, 1831. – 255 s.
2. *Kulik J.P.* Der Tausendjährige Kalender. Ein nützliches Handbuch für Historiographen, Diplomaten, Archivaren / J.P. Kulik. – Prag, 1834. – 76 s.
3. *Kulik J.P.* Die Jahresformen der christlichen Zeitrechnung / J.P. Kulik. – Prag, 1861. – 44 s.

АКАДЕМІК І.І. АРТОБОЛЕВСЬКИЙ – ФУНДАТОР СУЧАСНОЇ ШКОЛИ ТЕОРІЇ МЕХАНІЗМІВ І МАШИН. ЖИТТЯ І НАУКА

Кірієнко О.А., Омельчук І.В.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
e-mail: l.kirienko@gmail.com*

Ім'я академіка Івана Івановича Артоболевського (1905 – 1977), видатного вченого та педагога, громадського та державного діяча, Героя Соціалістичної Праці, орденоносця, добре відоме в усьому світі. Засновник сучасної наукової школи теорії механізмів і машин (ТММ), блискучий лектор, викладач, багаторічний голова правління Всесоюзного товариства «Знання», член Президії Верховної Ради СРСР, віце-президент Всесвітньої федерації наукових співробітників – ось основні напрямки діяльності академіка І.І. Артоболевського.

Іван Іванович Артоболевський народився в Москві 9 жовтня 1905 р. у родині викладача Московського комерційного училища, професора богослов'я Московського сільськогосподарського інституту Івана Олексійовича Артоболевського, відомого священнослужителя, репресованого 1938 р. Навесні 1921 р. Артоболевський закінчив Єдину трудову школу. Ще не маючи 16 років, він зміг вступити на навчання у Тимірязівську академію (за допомогою відомого вченого П.Горячкина). Вже у 1924 р. він працює асистентом кафедри сільськогосподарських машин, бере участь у випробуваннях жаток і снопов'язалок. На третьому курсі під впливом М.І.Мерцалова Артоболевський захопився теорією механізмів, тобто тим, чому потім присвятив все своє життя. У 1927 р. він закінчив екстерном ще і фізико-математичний факультет Московського університету, продовжуючи працювати викладачем у різних московських інститутах. 1929 р. він стає наймолодшим професором у СРСР, а згодом – завідувачем кафедри ТММ Московського інституту хімічного машинобудування. Перші роботи вченого були присвячені кінематичному та динамічному аналізу деяких сільськогосподарських машин і